

Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen ehkäisemistyöhön toivotaan lisää työkaluja

Hokkanen Heidi, Kivirinta Anni, Pitkämäki Jenny, Savolainen Jenni, Ylipekkala Jennimari, Rainto Satu

14.9.2016 ::

Metatiedot

Nimeke: Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen ehkäisemistyöhön toivotaan lisää työkaluja

Tekijä: Hokkanen Heidi; Kivirinta Anni; Pitkämäki Jenny; Savolainen Jenni; Ylipekkala Jennimari; Rainto Satu

Aihe, asiasanat: terveyden edistäminen, ympärileikkaus, tyttö, nainen, maahanmuuttaja, puheeksi ottaminen

Tiivistelmä: Heidi Hokkasen, Anni Kivirinnan, Jenny Pitkämäen, Jenni Savolaisen ja Jennimari Ylipekkalan opinnäytetyössä tutkittiin tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen ehkäisyn menetelmiä Oulun alueella. Opinnäytetyön tutkimusjoukko olivat maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja naisten kanssa työskentelevät sosiaali- ja terveysalan sekä sivistys- ja kulttuuripalveluiden työntekijät. Tutkimuksen mukaan tietämys tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen ehkäisemisestä on puutteellista, ja erityisesti työnantajan taholta toivotaan lisää koulutusta aiheeseen liittyen. Opinnäytetyön tulosten pohjalta suunniteltiin koulutustilaisuus koskien tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen puheeksi ottamista.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2016-09-14

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2016090923676>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: Julkaisu on tekijänoikeussäännösten alainen. Teosta voi lukea ja tulostaa henkilökohtaista käyttöä varten. Käyttö kaupallisiin tarkoituksiin on kielletty.

Näin viittaat tähän julkaisuun

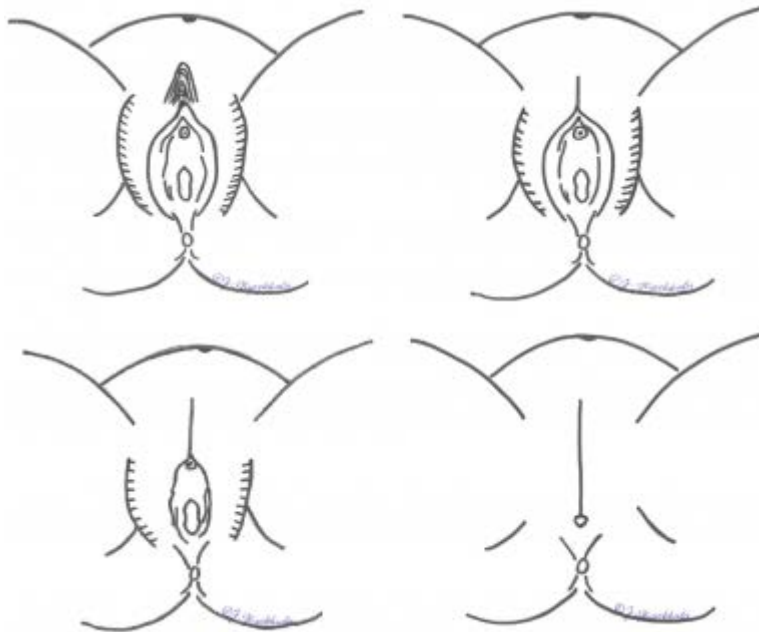
Hokkanen, H., Kivirinta, A., Pitkämäki, J., Savolainen, J., Ylipekkala, J. & Rainto, S. 2016. Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen ehkäisemistyöhön toivotaan lisää työkaluja. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 23. Hakupäivä 14.9.2016. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2016090923676>.

Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen perinne on tullut ajankohtaisemmaksi myös Suomessa, koska maahanmuuttajien ja pakolaisten määrä on lisääntynyt viime vuosien aikana. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus on vanha kulttuurinen perinne, jota harjoitetaan Afrikan sekä Lähi-idän maissa. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaukseksi kutsutaan kaikkia ei-lääketieteellisistä tai kulttuurisista syistä tehtäviä toimenpiteitä, joissa tytön tai naisen ulkoiset sukupuolielimet poistetaan joko kokonaan tai osittain, tai niitä vahingoitetaan muulla tavalla. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus on lailla kielletty länsimaissa sekä useissa Lähi-idän ja Afrikan maissa. Suomessa aiheeseen liittyviä tutkimuksia on tehty vähän ja tietoutta ympärileikkausten ehkäisemisestä tarvitaan.

Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus ilmiönä

Maailmassa arvellaan nykyisin olevan 100–140 miljoonaa ympärileikattua naista ja joka vuosi noin kolme miljoonaa tyttöä on vaarassa tulla ympärileikatuksi ^[1]. Ympärileikkaus loukkaa miesten ja naisten välistä tasa-arvoa, oikeutta elämään, oikeutta olla vapaa sukupuoleen sidotusta syrjinnästä, oikeutta ihmisarvoon, lasten oikeuksia, oikeutta korkeimpaan saavutettavissa olevaan terveyteen ja oikeutta olla vapaa kidutuksen tai julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen kohteena ^[2]. YK:n ja Euroopan Unioniin kuuluvat maat ovat tehneet sopimuksia, joilla ympärileikkaukset tulisi lopettaa ja niitä tulisi tehokkaasti ehkäistä. Tärkeimpiä ihmisoikeussopimuksia ovat Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi, YK:n lasten oikeuksien yleissopimus, naisten syrjinnän poistamiseksi tehty yleissopimus, kidutuksen vastainen sopimus sekä kansalaisyhteiskuntaa koskeva yleissopimus. ^[3]

WHO lajittelee ympärileikkauksen muodot neljään eri ryhmään. Lievin muoto eli I-tyyppi on klitoriksen ja/tai klitoriksen hupun osittainen tai täydellinen poistaminen. II-tyyppi kattaa klitoriksen ja pienten häpyhuulten osittaisen tai täydellisen poistamisen, jolloin isot häpyhuulet saatetaan tyvistää. III-tyyppiä kutsutaan infibulaatioksi tai faraoniseksi ympärileikkaukseksi. Infibulaatiossa pienet ja/tai suuret häpyhuulet tyvistetään ja tyvistetyt häpyhuulet liitetään yhteen niin, että emättimeen jätetään vain pieni rako virtsan ja kuukautisveren poistumiseksi. III-tyypissä klitoris saatetaan joko poistaa kokonaan tai jättää se ommeltavien häpyhuulten alle. IV-tyyppi kattaa kaiken muun naisen ulkoisia sukupuolielimiä vahingoittavat ei-lääketieteellisistä syistä tehtävät toimenpiteet, kuten emättimeen laitettavat syövyttävät aineet, viiltäminen, pistäminen, kuumalla raudalla polttaminen tai emättimen raapiminen. ^[3] Noin 80 prosenttia ympärileikkauksista on I- ja II-tyyppiä ja noin 15 prosenttia infibulaatioita ^[4].

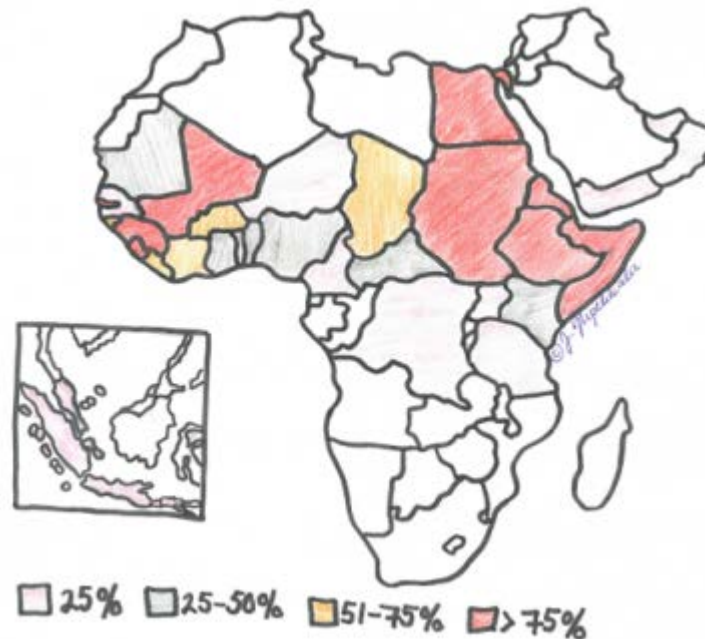

KUVA 1. Ympärileikkauksen eri muodot (leikkaamaton, I-III) (piirtäjä: Jennimari Ylipekkala)

Tyttöjen ympärileikkaaja on yleensä vanha ja kokenut kylän nainen, joka on suorittanut ympärileikkauksia jo useita vuosia. Maaseudulla harjoitettavissa ympärileikkauksissa ei käytetä minkäänlaisia puudutteita ja ympärileikkaus suoritetaan yleensä likaisilla partakoneenterillä, saksilla, veitsillä tai lasinpaloilla. Ympärileikkauksen jälkeen verenvuodon lopettamiseksi haavaan voidaan laittaa yrttejä, puuroa tai tuhkaa. Infibulaatiossa häpyhuulet kiinnitetään yhteen joko akasiapuun piikeillä tai vahvalla langalla. Tytön jalat

sidotaan yhteen ja hän elää niukalla vedellä ja ravinnolla virtsaamisen ehkäisemiseksi, kunnes haava paranee. ^[5]

Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen tekoikä vaihtelee suuresti alueesta, etnisestä taustasta ja yhteisöstä riippuen. Yleensä tytöt leikataan ennenkuin he täyttävät viisi, mutta tyttöjä leikataan paljon myös 5–14 vuoden iässä aikuistumisrituaalina ^[6]. Ympärileikkaus voidaan suorittaa myös ennen avioliittoa, raskauden aikana tai synnytyksen jälkeen. Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen syyt voidaan jakaa kulttuurillisiin, esteettisiin, sosiaalisiin, hygieenisiin, uskonnollisiin, moraalisiin, seksuaalisiin ja taloudellisiin syihin. Ympärileikattua naista pidetään kauniina omassa yhteisössään, joten ympärileikkaus on tavoiteltava ja normaali asia. Usein naisten ympärileikkausta perustellaan uskonnolla, mutta mikään uskonto ei kuitenkaan suoranaisesti näin opeta tai kannusta tekemään. ^[7]

KUVA 2. Ympärileikkattujen tyttöjen ja naisten osuus Afrikan maissa (piirtäjä: Jennimari Ylipekkala)

Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyönä tehdyn tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia haasteita ympärileikkattujen tyttöjen ja naisten kanssa työskentelevät sosiaali- ja terveysalan sekä sivistys- ja kulttuuripalveluiden työntekijät kokevat Oulun alueella. Toisena tutkimuskysymyksenä kartoitettiin menetelmiä, miten ympärileikkattujen tyttöjen ja naisten hyvinvointia ja terveyttä voitaisiin edistää Oulun alueella. Tyttöjen ja naisten ympärileikkausta on tutkittu aiemmin, mutta tutkimukset ovat keskittyneet Etelä-Suomen alueella asuviin maahanmuuttajataustaisiin vähemmistöihin. Asiaa koettiin tarpeelliseksi tutkia myös Pohjois-Suomen alueella, sillä maahanmuuttajataustaisten henkilöiden lukumäärä on lisääntynyt Suomessa runsaasti.

Tutkittava joukko rajattiin koskemaan sellaisia työntekijöitä, jotka työskentelevät maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja naisten kanssa. Tavoitteena oli tuottaa tietoa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille tutkimuksen pohjalta, jonka myötä he voivat kehittää ammattiosaamistaan. Tavoitteena oli myös edistää maahanmuuttajatyttöjen ja -naisten terveyttä sekä ehkäistä ympärileikkauksia Suomessa. Tavoitteena oli lisäksi syventää tietoutta tyttöjen ja naisten ympärileikkauksesta sekä kehittää tutkimuksen tekijöiden ammatillista identiteettiä ja valmiuksia kohdata tulevassa työssä maahanmuuttajataustaisia tyttöjä sekä naisia.

Kyselyn toteuttaminen Oulun kaupungin työntekijöille

Tutkimukseen valikoitui kaksi kohderyhmää: Oulun kaupungin sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuuri- ja sivistyspalveluiden työntekijät, jotka työskentelevät maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja naisten kanssa. Tutkimusta varten tehtiin sähköinen kyselylomake, joka lähetettiin vastaajille sähköpostitse saatekirjeen kanssa. Kyselytutkimuksessa käytettiin monivalintakysymyksiä, joihin oli laadittu valmiiksi vastausvaihtoehdot. Osassa kysymyksistä oli mahdollista valita useampia vastausvaihtoehtoja. Kyselylomakkeeseen sisältyi myös

strukturoidun sekä avoimen kysymyksen välimuotoja, joissa valmiiden vastausvaihtoehtojen jälkeen esitettiin avoin kysymys. Lomakkeen lopussa oli avoimia kysymyksiä, jotka antoivat vastaajille mahdollisuuden ilmaista itseään omin sanoin.

Tutkimukseen osallistui yhteensä 29 sosiaali- ja terveysalan ammattilaista. Heistä 28 työskenteli julkisella sektorilla ja yksi kolmannella sektorilla. Kasvatus- ja sivistysalan työntekijöitä osallistui viisi henkilöä. Osallistujista kolme työskenteli julkisella sektorilla ja kaksi kolmannella sektorilla.

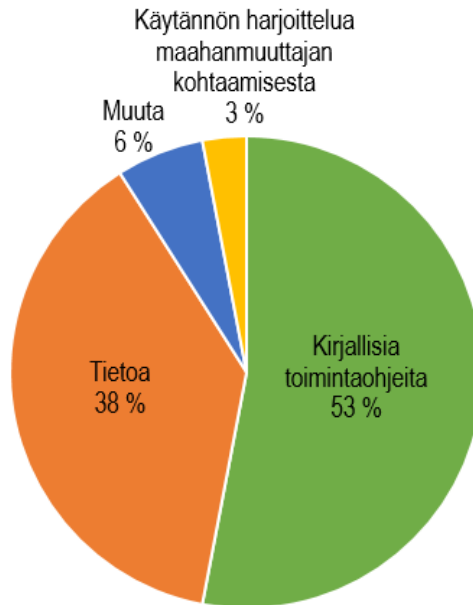
Tietoa tyttöjen ja naisten ympärileikkauksesta kaivataan lisää

Kyselytutkimus antoi tärkeää tietoa julkisella puolella ja kolmannella sektorilla työskentelevien sosiaali- ja terveysalan sekä sivistys- ja kulttuuripalveluiden työntekijöiden tietämyksestä tyttöjen ja naisten ympärileikkausten ehkäisemiseen liittyen. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat tietoisia Suomen lainsäädännöstä koskien tyttöjen ja naisten ympärileikkausta. Vaikkakin kyselyyn vastanneet olivat tietoisia ympärileikkausta säätelevistä laeista, jäi lain noudattaminen osittain puutteelliseksi. Tilanteissa joissa olisi ollut aiheellista ottaa yhteyttä viranomaisiin, jäi yhteydenotto tekemättä.

Tietämys Ihmisoikeusliiton toimintaohjeesta [Polku tyttöjen ympärileikkauksen ehkäisystä eri alojen ammattilaisille](#) sekä [Sosiaali- ja terveysministeriön tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelmasta 2012–2016](#) oli heikkoa. Sen sijaan tietämys [Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ehkäisevän työn ohjeistuksesta](#) liittyen tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen puheeksi ottamiseen äitiys- ja lastenneuvolassa sekä kouluterveydenhuollossa oli laajempaa. Ohjeistuksista tietoiset vastaajat olivat tyytyväisiä ohjeiden sisältöön ja kokivat ne riittäviksi. Tietämyksen puute jo olemassa olevista ohjeistuksista tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen ehkäisemiseen voi olla osa synnä vastaajien kokemaan tunteeseen ammatillisten valmiuksien riittämättömyydestä.

Enemmistö tutkimukseen vastanneista koki tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen puheeksi ottamisen haastavaksi, mutta tärkeäksi. Puheeksi ottaminen koettiin hankalaksi aiheen arkuuden sekä kulttuurierojen vuoksi molemmissa vastaajaryhmässä. Sosiaali- ja terveysalan vastaajat kokivat kokemuksen ja koulutuksen puutteen osasyynä puheeksi ottamisen haastavuuteen. Sen sijaan sivistys- ja kulttuuripalveluiden vastaajat kokivat uhatuksi tulemisen tunteen vaikeuttavan puheeksi ottamista. Tilanteita, jolloin tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen puheeksi ottaminen on tarpeellista esiintyy harvoin, joten työntekijät voivat myös tästä syystä kokea puheeksi ottamisen haastavaksi.

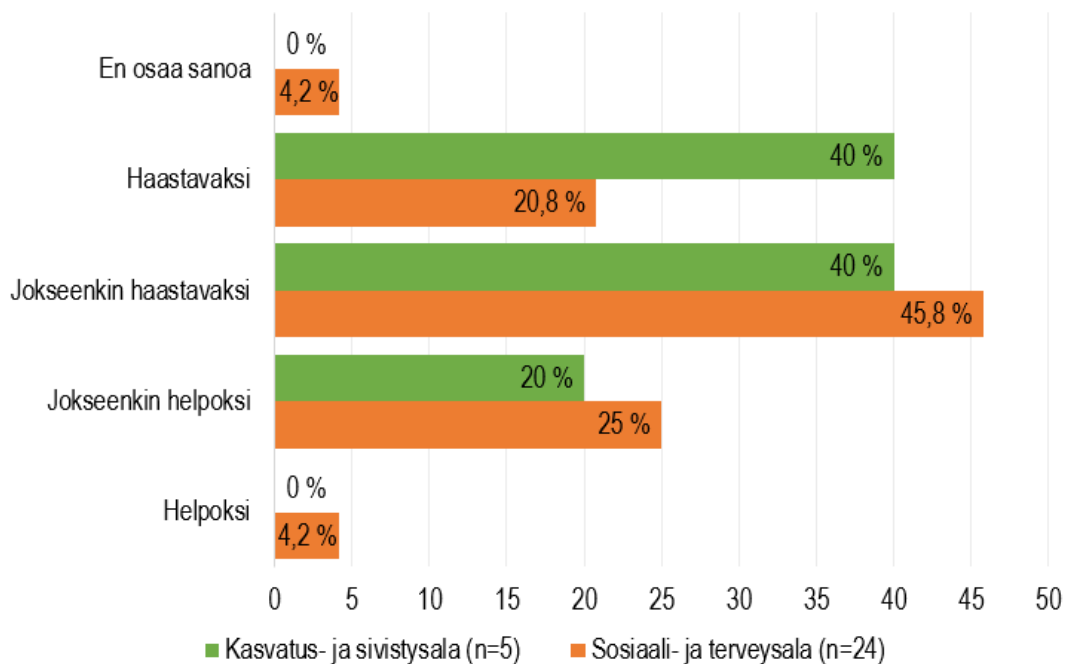
Tutkimustuloksista kävi ilmi, että työnantajan antama ohjeistus tyttöjen ja naisten ympärileikkauksiin liittyen on hyvin vähäistä tai merkittävästi puutteellista. Ohjeistuksien vähyys vaikuttaa siihen, että työntekijät eivät välttämättä ota ympärileikkausta puheeksi maahanmuuttajataustaisen perheen kanssa, sillä aihe koetaan haastavaksi oman tiedonpuutteen ja kouluttamattomuuden vuoksi. Tyttöjen ja naisten ympärileikkausten ehkäisemistyön tueksi tutkimukseen osallistujat kokivat tarvitsevansa erityisesti kirjallisia ohjeita. Sivistys- ja kulttuuripalveluiden työntekijät kokivat tarvetta myös käytännönharjoittelulle sekä moniammatillisen yhteistyön vahvistamiselle. (Kuvio 1.)

KUVIO 1. Työvälineet, joita kyselyyn vastanneet työntekijät kaipaavat tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen ehkäisemistyön avuksi (n=25)

Koulutusiltapäivä Oulun Tyttöjen talolla

Kehittämistehtävä toteutettiin koulutusiltapäivänä sosiaali- ja terveysalan sekä sivistys- ja kulttuuripalveluiden työntekijöille. Koulutusiltapäivän aiheena oli tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen puheeksi ottaminen. Koulutus järjestettiin yhteistyössä Oulun Tyttöjen Talon kanssa osana heidän verkostopäivää. Kehittämistehtävän suunnittelussa käytettiin apuna opinnäytetyön kyselytutkimuksen tuloksia, joista muun muassa selvisi, että tyttöjen naisten ympärileikkauksen puheeksi ottaminen koetaan haastavaksi (kuvio 2).

KUVIO 2. Kyselyyn vastanneiden työntekijöiden kokemus ympärileikkauksen puheeksi ottamisesta maahanmuuttajataustaisen henkilön kanssa (n=29)

Kehittämistehtävän tavoitteena oli lisätä sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuuri- ja sivistyspalveluiden työntekijöiden tietoutta tyttöjen ja naisten ympärileikkauksesta sekä siihen liittyvästä lainsäädännöstä ja ohjeistuksista. Aiheen ajankohtaisuuden vuoksi tavoitteena oli myös antaa verkostointipäivään osallistuneille työntekijöille valmiuksia tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen puheeksi ottamiseen.

Koulutus koostui tietopakettista, jossa kerrottiin yleisiä asioita tyttöjen ja naisten ympärileikkauksesta ja sen ehkäisyydestä. Koulutuksessa pidettiin kaksi työpajapistettä ja jaettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kirjallista materiaalia koskien tyttöjen ja naisten ympärileikkausten ehkäisemistä. Toisen työpajan tarkoituksena oli antaa tietoa lastensuojeluilmoituksen teon kriteereistä ja Suomen lainsäädännöstä. Osallistujat pääsivät työpajassa harjoittelemaan lastensuojeluilmoituksen paperisen version täyttämistä keksityn case-tapauksen pohjalta.

Toisessa pisteessä harjoiteltiin tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen puheeksi ottamista dialogiharjoitusten avulla. Kolmen erilaisen case-harjoituksen tarkoitukseni oli, että osallistujat pääsivät harjoittelemaan tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen puheeksi ottamista työntekijänä kuvitteellisen maahanmuuttajataustaisen tytön tai naisen kanssa. Yhdessä harjoituksessa oli kolme roolia: työntekijä, maahanmuuttajataustainen tyttö tai nainen ja keskustelun tarkkailija.

Koulutustilaisuuden loppuksi työpajapisteidien tuotokset käytiin kokoavasti läpi ja osallistujat saivat jakaa iltapäivän aikana heränneitä tuntojaan ja mielipiteitään koko osallistujaryhmän kesken. Lisäksi osallistujat saivat antaa palautetta kirjallisesti.

Palaute oli suurimmaksi osaksi positiivista. Kaikki palautteeseen vastanneista kokivat koulutuspäivän kokonaisuudessaan onnistuneeksi. Suurin osa osallistujista koki saaneensa koulutuksesta uutta tietoa tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen puheeksi ottamisesta. Koulutustapahtuma myös edisti valtaosan vastanneiden ammatillista kehittymistä. Palautteeseen vastanneista suurin osa oli myös samaa mieltä siitä, että koulutustapahtuman pitäjät olivat asiantuntevia.

Pohdinta

Tutkimuksesta nousi esille uusia jatkotutkimusaiheita. Jatkossa tärkeää olisi tutkia sairaalassa työskentelevien kättilöiden tietoutta tyttöjen ja naisten ympärileikkaukseen liittyen. Lisäksi projektimuotoisena oppinäytetyönä voisi koota yhteen ympärileikkauksen puheeksi ottamisen ohjeita avuksi käytännön työhön.

Hyödyllistä olisi myös koota yhteen Suomen lainsäädännöstä ja ohjeistuksista tyttöjen ja naisten ympärileikkaukseen liittyen tietopaketti, joka olisi käännetty eri kielille. Tällä voitaisiin taata parempi tiedon ymmärtäminen maahanmuuttajataustaisille tytöille ja naisille. Ehkäisemistyön kannalta haastavaa, mutta tarpeellista olisi tutkia ympärileikkauksen perinnettä ylläpitävistä maista tulleiden maahanmuuttajien mielipiteitä ja asenteita tyttöjen ja naisten ympärileikkausta kohtaan.

Lähteet

1. [△]WHO. 2014. Female genital mutilation and other harmful practices. Hakupäivä 27.5.2016. <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/fgm/prevalence/en/>
2. [△]European Institute for Gender Equality. 2013. Female genital mutilation in the European Union and Croatia. Hakupäivä 8.5.2014. <http://eige.europa.eu/sites/default/files...>
3. ^{^ ab}Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016 (FGM). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 8. Hakupäivä 27.5.2016. http://www.stm.fi/c/document_library...
4. [△]THL. 2014. Tyttöjen ympärileikkaus. Hakupäivä 27.5.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi...>
5. [△]Tiilikainen, M., Pietiläinen, S. & Johansson, J. 2012. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus. Teoksessa U. Paananen, S. Pietiläinen, E. Raussi- Lehto & P. Väyrynen. 2012. Kättilötyö. Helsinki: Edita Prima, 556–566.
6. [△]UNICEF. 2013. Female genital mutilation/cutting: a statistical overview and exploration of the dynamics of change. Hakupäivä 27.5.2016. http://www.unicef.org/media/files/FGCM_Lo_res.pdf
7. [△]THL. 2014. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus (FGM). Hakupäivä 27.5.2016. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/ehkaiseva...

